

KENTSEL DÖNÜŞÜM FAALİYETLERİNE ETİK VE SOSYAL SORUMLULUK TEMELLİ BİR YAKLAŞIM

Şafak KAYPAK*

ÖZET

Günümüzde, kentsel dönüşüm, kentte oluşan ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel bozulmalara verilen bir karşılık olarak görülmektedir. Kentsel dönüşüm olgusunun büyük kentlerimiz için bir ihtiyaç haline geldiği vurgulanmakta ve kentsel yenileme politikaları ile kentlinin sağlıklı, dengeli, kaliteli bir çevrede yaşaması amaçlanmaktadır. Bilindiği gibi, kentlerimiz aşırı nüfus yığılımları, düzensiz kentleşme ve yanlış yer seçimi kararları gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanan sorunlarla karşı karşıyadır. Diğer yandan, çevre değerlerinin gereği gibi korunamıyor olduğu ve çevresel değerler ile sosyal sorumluluk olgusunun birbirinden ayrı düşünülmemesi gereken bütünleşik bir yapıya sahip olduğu da bir gerçektir. Bu yüzden, kentsel dönüşüm faaliyetleri ile kentsel çevre arasındaki karşılıklı etkileşim sürecinde, etik anlayışa uygun ve sürdürülebilirlik temelinde, kısa vadeli değil, bugünden yarının da sorumluluğu taşınarak düzenlemeler yapılmalıdır. Çalışma, kentlerde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm faaliyetleri üzerinde duracak ve yaşanan kentsel dönüşüm süreci etik ve sosyal sorumluluk açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel yenileme, kentsel dönüşüm, etik ve sosyal sorumluluk

JEL Sınıflaması: R, R52

ETHICS AND SOCIAL RESPONSIBILITY BASED AN APPROACH TO URBAN TRANSFORMATION ACTIVITIES

ABSTRACT

In today's world, urban transformation is seen as a response given economical, physical, social and environmental corruptions. It has been emphasized that urban transformation phenomenon has become a necessity for our big cities, and it has been intended that the citizen are living in a healthy, balanced and high-quality environment via urban renewal policies. As is well known, our cities are faced with problems due to various reasons such as agglomerations of high population, irregular urbanization and wrong location decisions. On the other, there is also the fact that environmental values can not be protected and environmental values and social responsibilities phenomenon should not be considered separately rather an integrated structure. Therefore, in the process of mutual interaction urban transformation activities with urban environment, arrangements which are not short term, but which can carry tomorrow's responsibility even from today and which are suitable for the ethics and at sustainability basis. The study will focus on the urban transformation activities in conducted urban environment, the experienced urban transformation process will be evaluated from the point of view of ethics and social responsibility.

Key Words: Urban renewal, urban transformation, ethics and social responsibility.

JEL Classification: R, R52

*Yrd.Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

GİRİŞ

Tüm dünyada son yılların en çok üzerinde konuşulan olgusu olan “küreselleşme”, ekonomiden siyasete, yönetimden sosyal yapıya, kültürden bireye kadar birçok alanda etkinliğini hissettirmekte; küresel bir boyutta herkesi ve her şeyi ulusal ve yerel bazda dönüştürmeye zorlamaktadır. Uygulama alanı da kentlerdir. Kentler, işlevsel ve fiziksel açıdan birçok değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Özellikle küreselleşmenin ve bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin etkisiyle değişen dünya sisteminin bir parçası olarak kentler, kendilerini fiziksel sınırlarının ötesinde dünyaya anlatmak gereği duymaktadırlar. Bunun için, bakım görmek, değişmek ve daha kaliteli bir yapıya dönüşmek gerekmektedir.

Gelişmiş ülkelerin hemen hepsinde, kentlerin sağlıklı ve dengeli gelişimini sağlamak amacı ile kentsel dönüşüm uygulamaları, yerel yönetimlerin en önemli gündem maddeleri arasında yer almaktadır. Kentteki toplumsal, ekonomik ve teknolojik değişimler, yapılı çevrenin sürekli kendini yenilemesini zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda, son yıllarda ülkemizde de dünyada olduğu gibi “kentsel dönüşüm” adı altında kentsel yenileme faaliyetleri olmaktadır. Böylece, kentsel dönüşüm yapıldığında işlevsiz alanlar yenilenmiş, eski-yeni uyumu sağlanmış, plansız gelişen kent parçaları belli bir düzen içerisinde kontrol altına alınıp yeniden oluşturulmuş, sağlıklı bir kentsel çevre yaratılmış olacaktır. Kentin sorunlu alanları olarak görülen alanlar bakımdan geçirilip yenilendiğinde, kente farklı güzel görünüm kazandırılacak ve kentler canlanarak, yeniden hareketlenmeye başlayacaklardır.

Ülkemizde büyük kentlerden başlamak üzere, pek çok kent, dönüşüm projesi yapmaya ve uygulamaya çalışmaktadır. Söz konusu projeler, mevcut kent dokusunun değişimine yönelik yeni arayışlardır. O zamana kadar düzensiz dönüşmüş kentleri, düzenli şekilde dönüştürmek istenmektedir. Çarpık ve plansız kentleşmeyi düzenli hale getirecek olan bu dönüşüm, kentlerin yeniden, yeni bir anlayışla ele alınarak fiziksel çevre kalitesini yükseltmede önemli bir araçtır. Dolayısıyla, bunu gerçekleştirecek olan yerel yönetimlere düşen; çalışmaları çağdaş, demokratik, katılımcı bir platformda geliştirmesi ve hızla geliştirirken, kentin özgün kimliğinin devamlılığının ve bir “sürdürülebilir kent modeli” yaratımının sağlanmasıdır. Öte yandan, çoğunluğu Ankara ve İstanbul gibi büyük kentlerde uygulanmakta olan bazı kentsel dönüşüm projeleri ile kentte bütünsellikten ziyade, parçalı bir dönüşüm yaşandığı ve etik ve sosyal sorumluluk anlayışı içinde gerçekleştirilmediği ifade edilmektedir. Kent sadece fiziksel bir mekân değildir; içinde yaşayan insanlar ve sosyal nitelikleri gözardı edilerek, sadece ekonomik fırsatlar ve mekân değeri dışında olanakları bulunmayan yerleşmiş gibi geliştirilmeye çalışılmamalıdır. Bu tür uygulamalarla kent, bütün kentlilere ait bir yaşam alanı olmaktan çıkmakta ve farklı kesimlerin değişim değeri temelinde paylaştığı mekânlar halini alabilmektedir. Yeniden şekillendirme yaparken; oluşan değerlerin pazarlanması yoluyla belirli kesimlere kaynak yaratmak yerine, kent bütünlüğü içinde ele almak etiksel bir sorumluluk anlayışı içinde bakmayı gerektirir.

Çalışmanın temel tezi şudur: Kentsel dönüşüm faaliyetleri, kentsel çevreye olumlu etkileri yanında olumsuz etkiler de yapabilmekte; etik ve sosyal sorumluluk temelinde yerine getirilmediğinde kentsel çevrenin sürdürülebilirliği tartışmalı hale gelebilmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada, kentsel dönüşüm yapısal değişimlerle birlikte ele alınıp ülkemizde kentsel dönüşüm faaliyetleri ile kentsel çevre arasındaki karşılıklı etkileşim süreci etik ve sorumluluk temelinde irdelenmektedir. Çalışma dört bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde, kentsel yenileme, kentsel dönüşüm kavramları ve gelişimleri üzerinde durulacak; ikinci bölümde, etik ve sorumluluk kavramları incelenecektir. Üçüncü bölümde

ise, Türkiye’de kentsel dönüşümün gelişimi etik ve sosyal sorumluluk kavramları ışığında değerlendirilmeye çalışılacaktır. Son bölüm sonuç ve değerlendirme olarak kurgulanmıştır.

1. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI VE GELİŞİMİ

İnsanların kendilerine yaşam alanı olarak oluşturdukları kentler, sadece yapılardan oluşmamaktadır; tıpkı canlılar gibi doğan, nefes alan, büyüyen, içindeki insanlar gibi yaşayan ve gelişen toplumsal birimlerdir. Büyürken yapıları sürekli değişmekte ve dönüşmektedir. Eskiyip yaşlanabilirler, şişmanlayıp hantallaşabilirler; zamanla nüfus yoğunluğunu taşıyamaz hale gelebilirler. Ama bozulup dağılmaya, düzensizleşmeye doğru gidiş (entropy) bütün canlı ve cansız varlıkların doğasında vardır. Kentsel yerleşimlerdeki bozulma ve düzensizliğe doğru gidişi azaltmaya çalışma (negentropy), mümkün olabiliyorsa durdurma, onu sürekli bakımdan geçirmekle olur. İşte, kentsel dönüşüm bu ihtiyaca karşılık veren bir işlem olarak ortaya çıkmıştır. Artık, değişmeye ayak uydurma sorunundan ziyade, değişmeyi nasıl öngörüp buna göre değişimi nasıl yönetebiliriz, olumlu anlamda dönüşmeye nasıl yönlendirebiliriz sorunu gündemi oluşturmaktadır.

Mevcut duruma göre farklılaşmaya *değişim* denmektedir. Değişim gelişmeye göre kendimizi ayarlamayı, yenilenmeyi içermektedir. Dünya üzerinde var olan canlı ve cansız her şey sürekli bir değişim geçirmektedir. Değişim olumlu olabildiği gibi olumsuz bir yöne doğru da olabilmektedir. Değişme, planlı veya plansız herhangi bir sistemin, bir süreç sonunda belli bir durumdan başka bir duruma geçmesi olarak da tanımlanabilir. Değişim süreci tamamlandığında, yani hedefteki yapıya ulaşıncaya dönüşüm meydana gelir. *Dönüşüm*, olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, transformasyon diye tanımlanır (TDK, agis, 2010). Sosyal, kültürel ve ekonomik olanın çok boyutlu ilişkisi sonucu iç ve dış dinamiklerin etkileşimidir dönüşüm (Neccar, 2009:1). Bilinçli, kendi kontrolümüzdeki değişimi gerçekleştirirsek dönüşümden söz ederiz. Kontrol edemediğimiz, tesadüfen değişim istenilen dönüşüm sayılmaz. Dönüşüm dendiğinde değişimden farklı bir şey kastedilir. Dönüşüm, yapısal bir değişikliğe atıf yapar (Tekeli, 2006:2). Dönüşüm bir yapıdan daha ileri, yenilenmiş veya yenileme geçirmiş bir yapıya ulaşmaktır. *Yenileme*, mevcut olan herhangi bir nesneyi tekrar üzerinde durarak, yeni durum veya olaylara göre elden geçirmeyi, yeni hale getirmeyi içermektedir. Herhangi bir şeyi çağa ve zamana göre eskimiş görüntüsünden çıkarıp kullanılabilir hale getirme; eski bir yapıda yıkılmış, bozulmuş olan bölümleri aslına uygun bir biçimde onarma, restorasyon diye tanımlanır (TDK, agis, 2010). Kent de, bir yaşam ortamı olarak içindeki canlı-cansız her şey ile iyi veya kötü değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Bu değişim fiziksel/mekânsal, siyasal, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarda gerçekleşir. Bu kaçınılmaz bir gerçektir.

Kentlerdeki yapı değişimini anlatan dönüşüm ve yenileme kavramları aynı içerikte görünmekle birlikte birbirinden farklıdır. *Kentsel dönüşüm* (urban transformation), kentin imar planına uymayan, ruhsatsız binalarının yıkılıp, plana uygun olarak toplu yerleşim alanlarının oluşturulması olarak nitelenmektedir (TDK, agis, 2010). Kentsel dönüşüm, bir kentsel yenileştirme kavramı olarak, kentin bir yapıdan daha yeni ve daha iyi bir yapıya dönüşmesini içermektedir. *Kentsel yenileme* (urban renewal); farklı nedenlerden ötürü zaman içinde eskimiş, köhnemiş, yıpranmış veya terkedilmiş, vazgeçilmiş kentsel dokunun, günün sosyo-ekonomik ve fiziksel koşulları göz önünde tutularak değiştirilmesi, dönüştürülmesi, ıslah edilmesi ve yeniden canlandırılarak kente kazandırılması olarak ifade edilebilir (Keleş, 1996:296). Kentlerin yenilenmesi, kentin belli bölgelerinin bakımdan geçirilip yeniden yapılanmasıdır. Bu işlem eskimiş, bozulmuş, iyi iş görmeyen bir eşyanın ustasının elinde bakımdan geçip, tamir gördükten sonra yeni gibi çalışmasına benzemektedir. Halen eskidir, yeni olmaz, ama kullanılabilir ve iyi durumdadır. Kentsel

yenileme kontrollü bir dönüşüm faaliyetidir. Kentsel dönüşüm, kentsel yenilemeyi de içeren genel bir kavramdır ve sadece var olan bir kentsel mekânın fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda iyileştirilmesinden ibaret değildir. Türkiye'nin yaşadığı değişim ve dönüşüm, kentlerimizin yaşadığı değişim ve dönüşüm ile yakından ilgilidir. Dönüşüm zaman içinde değişiklikleri de içerdiğinden, herhangi bir kentin gelişimini anlamayı, kenti tanımayı ve kavramayı da beraberinde getiren bir olgudur (Kılıç, 2006:12).

Kentler zaman içinde bir yapıdan başka bir yapıya dönüşür. Kentsel dönüşüm önceden öngörülmeden şekilde belli bir plana dâhil olmadan, kontrolsüz veya plansız bir şekilde gerçekleşebilir. Sorun ortaya çıktığında ve kendiliğinden yenileme yapılabilir, ama bu durum istenen bir durum değildir. Kente mal oluşu yüksektir. Yerel yönetimler sık sık yolların genişletilmesi, kaldırımların daraltılması, su, elektrik, kanalizasyon ve telefon tesisleriyle ilgili boru ve kabloların yenilenmesi gibi beklenmeyen iş yükü ile karşılaşmaktadırlar. Bu durum düzenli gelişmeyi aksatır (Keleş, 1996:297). Planlı kentsel dönüşüm, sistemli bir biçimde yapılır ve kenti dönüştürme eylemine karşılık gelir. İstenilen dönüşüm planlı yapılandır. Kentlerde yaşanan dönüşümü kendiliğinden bir süreç olarak ele almak doğru değildir. Bu dönüşüm, toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel amaçlarla dışarıdan bir müdahaleyi anlatır. Kenti dönüştürme kontrollü yapılan bir iştir. Planlı davranıldığında tekrarlar ortadan kalkar (Keleş, 1996:435–436). Dönüşüm ister kent genelinde, isterse kentin bazı bölgelerinde gerçekleşsin, kentsel mekânda zaman içinde gözlenen değişim ve dönüşümler, kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik olabildiği gibi; bazen de fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel çöküntü alanlarının oluşmasına neden olabilmektedir. Kentte sorun ortaya çıktığında, kent yöneticilerinin önünde iki durum söz konusu olur: *Ya kendi haline bırakılacak*, bu durumda daha kötü olacak; *ya da bozulma durdurulmaya çalışılacak ve kente yön verilecektir* (Tekeli, 2006:2). Kentsel dönüşüm bir terim olarak değerlendirildiğinde, kent içerisinde kenti kent yapan faktörler üzerinde yaşanan bir değişim sürecine karşılık gelir. Bu geniş anlamı içerisinde kentsel dönüşüm, kentte değişime karşılık gelen her şeydir ve insanlık tarihine içkindir. Kentsel yerleşimlerdeki bozulma ve düzensizliğe doğru gidişi azaltmaya çalışma- mümkün olabiliyorsa durdurma- onu sürekli bakımdan geçirmekle olur. Kentsel dönüşüm, kenti oluşturan faktörlerde yaşanan bozulmaları gidermeye yönelik faaliyetler olarak addedilir (Akkar, 2006:29–38). Kentlerin yenilenmesi ve geliştirilmesiyle amaçlanan, köhneleşmiş konut ve sanayi bölgelerindeki parsellerin bir araya getirilmesi için mevcut binaların tasfiyesi, yeni bina yapacaklara parseller sağlanması vb. fiziksel açıdan düzenlemedir. Kentsel dönüşüm faaliyetleri ile kentin çöküntü alanları olarak görülen kentsel alan parçalarının canlandırılarak, yeniden kente kazandırılması mümkün olabilmektedir.

Kentsel dönüşüm farklı nedenlerden dolayı yapılmaktadır. Kentsel mekânda dönüşüme tabi tutulan alanlar şunlardır: Kent merkezindeki çöküntü alanları, ekonomik olarak ömrünü doldurmuş görünen kent bölümleri ve tarihi kent alanları, gecekondular, yüksek yoğunluklu kaçak yerleşim alanları, doğal yıkım riski yüksek alanlar (Keleş, 1996:435–436). *Çöküntü alanları*; köhneleşmiş yerlerdir. Yenileme gereksinmesi, kentin ekonomik sorunları, iş ve ticaret merkezinin yer aldığı merkezi bölgelerin işlevlerini kaybetmeye başlaması; belli bir semtin ve kent kesiminin değerini tüm olarak yitirmesi ya da kentteki yapıların fiziksel ve toplumsal anlamda eskimesinden dolayı ortaya çıkabilir. Hangi biçimde olursa olsun önemini kaybetme arsa değerlerine de yansır; kentin o bölümünün modası geçmiş olur. *Düzen isteyen alanlar*; bunlar bozuk yapılaşmış, yol akışına uygun olmayan, sıkışmış alanlardır. Bozuk yapılaşma yıkılıp hareket kabiliyeti artırılıp kent rahatlatılmaya çalışılır. Eski dar sokaklı, meydanları olmayan, kötü görüntü veren yerleşim alanları, daha yeni ve modern görüntülere dönüştürülür. *Doğal afet alanları*;

doğal afete uğramış veya uğrayabilecek yerlerdir. Bu alanlardaki kentsel dönüşüm projelerinin amacı, risk alanı içerisinde yer almış olan yerleşimleri doğal afete uğramış olsun olmasın o alana uygun olarak dönüştürülmesidir. Örneğin, depremde zarar görmüş ve alüvyal zeminde olan yerleşmeler, afetin tekrarlama olasılığı yüksek olduğundan başka bir yere taşınmaktadır. *Yenilenmek istenen alanlar*; yenilenme gereksinimi doğan alanlardır. Bazen kentlerin eskimeyen kesimleri de yenilenme yoluna gidilebilir.

Kentsel dönüşüm eylemlerinin türlerini kısaca şöyle sıralamak mümkündür: *Yeniden canlanma- canlandırma* (revival- revitalization); sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan bir çöküntü süreci yaşamakta olan kentsel alan parçalarının, çöküntüye neden olan etkenlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi sonucu, o alanın tekrar hayata döndürülmesi, canlandırılmasıdır. *Yenileme - yenilenme* (renewal - renovation); kentsel alanın yenilenmesini konu alan bu eylem türü, içinde, yıkıp yeniden yapma anlamını da barındırmaktadır. *Yeniden oluşum* (regeneration); tümüyle yok olmuş, bozulmuş, köhnemiş, dolayısıyla çöküntü bölgesi haline gelmiş alanlarda yeni bir dokunun yaratılması veya mevcudun iyileştirilmesi ile bu alanların kente kazandırılmasını içerir. *Soylulaştırma* (gentrification); sosyo-kültürel ve estetik açıdan bozulmuş, çöküntüye uğramış, dolayısıyla fiziksel çevresi de bozulmuş alanlarda, tarihi kent parçalarında sosyal yapının ıslah edilmesidir. *Eski haline getirme* (rehabilitation); deformasyonun başladığı, ancak, özgün niteliğini henüz kaybetmemiş olan eski kent parçalarının eski orijinal hallerine kavuşturulması olarak tanımlanır (Keleş, 1996:297; Özden, 2001: 2-3).

Kentsel dönüşüm, gelişmiş ülkelerde Avrupa’da özellikle 19. yüzyıl sonlarında yaşanan hızlı kentsel büyüme nedeni ile ortaya çıkan ve “yıkıp yeniden yapma” olarak kurgulanan bir süreci tanımlamak için kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm, temelinde eski kent dokusundaki *kentsel yoksulluğu* barındıran bir kavramdır (Özden, 2006:216). Kentsel dönüşüm düşüncesini ilk başlatan olay, Paris’in mimar Haussmann tarafından modernizmin ideal kent yaratmak gayesi olan *yaratıcı yıkım* anlayışıyla yeniden inşa edilmesidir (Işık,1994:30). Kente nefes aldirmek amacıyla bu yola gidilmiş, sefalet yuvası slumlar yıkılmış, caddeler genişletilmiş, bulvarlar açılmış, köşeli mahalleler kurulmuş ve kente düzen ve estetik getirildiği düşünülmüştür. İktidarın gücünü mekâna yansıtmak, doğanın fethedebileceği düşüncesinin cismanileştirilmesiydi (Bumin, 1990:70). Bu çaba “Paris modeli” olarak Avrupa’nın diğer kentlerine, kolonilere ve mimar Rastrelli’lerle Rusya’ya sıçradı. Siyasal içeriğini sosyal içerikli gerekçeler takip etti. Aşırı nüfus hareketleri, yoğunlaşma ve yığılmalarla birlikte, kent merkezleri başta olmak üzere kentsel alanlarda bir dönüşüm başlamış, kent merkezlerinde yaşayan nüfus burada yaşayamaz hale gelince, kentin başka taraflarına çekilmiş ve onların yerini başkaları ve başka işlevler almıştır. Kırdan kente yönelen yoğun göçlerle birlikte kaos ortamına dönüşen kent mekanını yeniden düzenleme, kötü yönlerinin sökülüp atılması, kentlerin yeniden şekillenmesi anlayışı 19. yüzyılın ikinci ve 20. yüzyılın ilk yarısı “evlerin ve kentlerin içinde yaşanan makineler olarak düşünüldüğü bir dönemdi” (Harvey, 1999:46).

Aslında, kentiçi yerleşim alanlarını farklılaştıran hareketlilik birçok bilim adamının da dikkatini çekmiştir. “Kent Ekolojisi” düşünürleri bunların başında gelir. 1920’li yıllardan itibaren Amerika’lı Robert Park, Ernest Burgess ve Roderick McKenzie, Ekoloji disiplinini kente uygulamış ve Kuzey Amerika kentlerindeki kent içi yerleşim ve alan kullanım biçimlerinin gözlemlerine dayanarak, kentlerin resmi politikalar veya bir planlamanın sonucu olarak değil, belirli ekolojik süreçler sonucunda oluştuğunu belirtmişlerdir. Kent Ekolojisi kurucularına göre, yerleşim alanların farklılaşması ve kent mekânı üzerindeki dağılışı bir hâkimiyet merkezine göre gerçekleşmektedir. Hâkimiyet merkezi, kentin işyerlerinin bulunduğu, genellikle de arsa fiyatlarının en yüksek olduğu

merkezi bölgedir. Böylece, kent mekânın stratejik bir noktasında konuşlanan bu hâkimiyet merkezinden çevreye doğru yayılan, birbirleriyle yarışma halinde ama birbirlerine bağımlı alanlardan meydana gelmektedir. Bu şekillenme sürecinde merkezden çevreye doğru gidildikçe piyasa mekanizmasının rekabetçi koşullarında oransal olarak azalan arsa fiyatları etken bir rol oynamaktadır (Keleş, 1996:83–90). Kent ekolojistlerin de işaret ettiği kentin iç hâkimiyet halkasındaki işlevsel dönüşüm, zamanla kent merkezlerini son derece olumsuz yönde etkilemiş, kent merkezleri, hem sosyo-kültürel, hem de fiziksel açılarından özgün niteliklerini kaybetmişlerdir. Tarihi kent merkezlerinin boşalması sonucu, bu alanda mevcut olan konut işlevi, yerini ticaret birimlerine, küçük imalathanelere daha sonra işhanlarına bırakmış, burada yaşayan nüfus da merkezleri terk etmiş, yeni işlevlerin getirdiği yeni bir sosyal tabaka merkeze yerleşmiştir. Bu yüzden, kentsel çöküntünün ortaya çıkma nedenleri, gelişmiş Batı ülkelerinde sanayileşmenin getirdiği hızlı değişim ve dönüşümlerle ilişkilendirilir. Bu ülkelerde kentsel çöküntüye yol açan çok önemli bir diğer etken ise, II. Dünya Savaşı'dır. II. Dünya Savaşı'nda bombalarla yakılıp yıkılan, zarar gören özellikle tarihi kentlerin yeniden inşası, canlandırılması, rehabilitasyonu için çöküntü alanların yenilenerek kentlere kazandırılması amacıyla arayışlara girilmişlerdir (Couch, 1997: 99).

Batıda kentsel yenileme düşüncesi 1950'lerden başlayarak önem kazanmaya başlamıştır. Avrupa Konseyi 1981 yılında "Urban Renewal" adı ile bir kampanya başlatmıştır. Renewal kavramının daha çok yıkıp yeniden yapma anlamı içermesinden dolayı, kampanyanın adı sonradan "Urban Renaissance" (Kentsel Rönesans) olarak değiştirilmiştir (The Aalborg Charter, 1994). Bu kampanya ile kentlerde yaşam koşullarının geliştirilmesi, kentlerin şimdiki ve gelecekteki rollerinin tanımlanması ve kentsel yaşamın geliştirilmesi için yeni yasal dayanaklar elde edilmesi, kentsel sorunlarla ilgili yönetsel ve teknik yöntemlerin geliştirilmesi olanaklarını sağlayarak pek çok Avrupa kentinin yenilenmesine katkıda bulunulmuştur (Çubuk, 1998: 32; Kalelioğlu ve Özkan, 2000:267–313). 1990 tarihinde Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından hazırlanan ve kentsel çevreyi ele alan "Green Paper"ın katkısı ile Batı Avrupa hükümetleri kentsel planlamaya ilişkin kendi hedeflerini bir raporla ortaya koymuşlardır. Kentsel alanda yaşam koşullarını ve canlılığını arttırma ve sürdürme çabaları bu hedefler arasında ilk sıralarda yer almıştır. 1992'de Avrupa Konseyi'nin "Avrupa Kentsel Şartı" kentsel yaşam alanlarının yönetimini demokratik ve katılımcı unsurlarla biçimlendirmek için girişilen düzenlemelerden biridir. *Kentsel haklar* insan hakları içinde görülmeye başlanmıştır. 1994'te "Canlı ve Yaşanılır Kent Merkezleri: Mücadele Toplantısı" raporu ve aynı yıl imzalanan Aalborg Sözleşmesi ile sürdürülebilir kentler oluşturmak üzere ölçütler belirlenmiş; yerel yönetimlere bu amacı gerçekleştirmede üstlenmeleri gereken roller tanımlanmıştır (House File, agis, 2000). Bu sözleşme bağlamında oluşturulan "Avrupa Sürdürülebilir Yerleşmeler Kampanyası" ile tüm yerel yönetimler kampanyaya katılmaya davet edilmiştir (Özden, 2001: 3–4). Avrupa ülkeleri ile eş zamanlarda, Amerika'da da sürdürülebilir kentler yaratmak, kentsel alanda yaşam koşullarını ve canlılığını sürdürmek ve arttırmak gibi benzer çabalara rastlamak mümkündür. Amerika'da kentsel yenileme konularında yerel yönetimler sorumlu birim olarak sayılmıştır (Görgülü ve Görgülü, 1994:188). Sürdürülebilirlik kavramının kentsel dönüşüm kavramı ile birlikte düşünölmeye başlanmasıyla birlikte fiziksel boyutun yanı sıra sosyo-ekonomik koşulları da göz önüne alan sürdürülebilir bir *yeniden kazanım* dönemi başlamıştır (Sönmez ve Şanlı, 2010:64). Gelişmiş ülkelerde kentsel yenileme ve kentlerin yeniden inşası çabaları, beraberinde *kentsel korumayı* da getirmiştir. Bütüncül koruma ilkesinin ışığında gerçekleştirilen kentsel yenileme eylemleri, hem kentsel kültür mirasını çevresiyle birlikte koruyup yaşatacak, hem de kentlerin çöküntü bölgelerini ıslah ederek yeni işlevlerle canlandırma ve kente kazandırmaya yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından 2008 yılında kabul

edilen Avrupa Kentsel Şartı-2, Avrupa yerel yönetimlerini sürdürülebilir kentler ve kasabalar inşa etmeye zorlayan “Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto” ile kenti ve kentsel yaşamı korumaya ayarlı yeni bir yaklaşım sunmaktadır (Avrupa Konseyi, agis, 2011).

2. ETİK VE SOSYAL SORUMLULUK

Etik (Ethics) kavramı, Yunanca töre anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türetilen davranış biçimini ifade eden ahlaki değerler bütünlüğü olarak tanımlanır (Ertan, 1998: 130). “Törebilim” olarak ifade edilen etik, genel inançlarla, tavırlarla veya davranışları yönlendiren kurallarla ilgilidir. Genellikle, etik ve ahlak kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. *Ahlak* sözcüğü Türkçe’ye Arapça’dan geçmiştir ve bir kimsenin yapı ettiklerini nitelendirmekte kullanılır. Ahlak (moral) denince, hem belli bir davranış biçimi, hem de kendimizin ve başkalarının eylemleri hakkında verilen yargılar anlaşılır. Bireye yol gösterme, eğer bireylerin değer ve davranışlarını içeriyorsa, ahlak olarak nitelenmekte; eğer bu davranışları belirleyen kurallar ve ilkelerin ne olması gerektiğini belirtiyor, “ahlak felsefesi” yapıyorsa bu etik olmaktadır. Toplum tarafından belirlenmiş ahlaki ilkeler ve değerler kümesi olarak tanımlanan etik, ahlaki görev ve yükümlülüklerin, doğru-yanlışın, iyi-kötünün ne olduğu konusunda bireylerin yaşamına yön vermektedir. Bireysel ve toplumsal her türlü tercih, karar, eylem ve onları belirleyen ilke ve değerlerin bilgisi olarak etik kavramı, ahlak kavramını da kapsayan bir anlamda ortaya çıkar. Etik, insan eylemlerinin ahlaki uygulamalarla düşünülmesini anlatır. Eylemlerin sonuçları ile ilgilenen etik yaklaşımları olduğu gibi, eyleme yönlendiren niyeti araştıran yaklaşımlar da vardır. Ahlak da, insan olmaktan kaynaklanan *bireysel ahlak* ve başkalarını da düşünme anlamında *toplumsal ahlak* olarak da karşımıza çıkmaktadır (Taşçı, 2009:495-499).

Yaşamın ve yaşam çevresinin niteliğini geliştiren ve bu doğrultuda tüm varlıkları etkileyen her durum, koşul, her kurum ve eylem etik alanı içinde yer alır (Özlem, 2004: 17-18). Her toplumun kendine özgü bir etiği vardır. Etik, nasıl yaşamamız gerektiğini gösteren geleneğin akıl süzgecinden geçirilmesini amaçlar. Batı felsefesinin ilk günlerinden itibaren, etik içinde hem bireysel, hem de toplumsal ahlakla ilgili sorular yer almıştır. Dolayısıyla, geniş anlamda etik kuram; ahlaki, siyasal, ekonomik, hukuksal ve toplumsal soruların felsefi çözümlerini içerecektir. Etik; haklar, sorumluluklar, hakkaniyet, yarar, ortak yarar gibi temel konular ve kavramlar ile bunların birbirleriyle ilişkilerini ortak bir anlayış ve diyalog temelinde oluşturur. Eylemlerimizin sonuçlarını değerlendirir ve bize toplumsal yararı en çoğa çıkaracak biçimde davranmamız gerektiğini bildirir (Des Jardins, 2006:58-62). Görüldüğü gibi etik, insan eylemlerini konu alır, ancak bu eylemler her türlü insan faaliyetinden ziyade ahlakiliği vurgulayan eylemlerdir. Herkesin işini ve görevini en iyi şekilde, doğru ve tam olarak yapması ve kimseye zarar vermemesini anlatır. Etik kavramı, insanların tutumlarını ve ilişkilerini belirleyen belirli amaçlarla ortaklaşa oluşturulmuş değer ölçütleri olarak norm bütünlüğü anlamında kullanılabilir. Bir norma uygun olarak davranırken, koşullara bağlı olarak etik davranılmıyor olabilir. Etik davranış, insanın kimseyi kandırmamasını, başkalarına zarar vermemesini, mesleğini kötüye kullanmamasını, insana yakışır şekilde davranmasını ve davranışlarının sorumluluğunu benliğinde hissetmesini içerir. Etik meslek olarak her iş dalı için gereklidir (Kuçuradi, 1999:115-120).

Etik kuramsal açıdan üç temel başlığa ayrılır: *Meta-etik*; etiği oluşturan kural ve ilkelerin köken olarak nereden geldiklerini açıklığa kavuşturmaya çalışır. Etiğin doğası ve ahlaki gerekçelendirme hakkında yorumlar yapar, doğru ve yanlışla ilgili inançların nasıl temellendirileceğini araştırır. *Normatif etik*; bizim ahlaki eylemlerimizin içeriğine karar vermemize ilgilendir. Doğru ile yanlış davranışları birbirinden ayıracak ölçütler belirlemeye çalışır. Doğru eylemleri, yanlış eylemlerden ayırmak için kurallar ya da ilkeler koyar.

Erdemlilik (karakter etiği), etik kavramını bireyler bazında ele alır. Davranışların sonuçlarından çok, o davranışın karakter gelişimine etkilerini inceler. Önemli olan erdemli, faziletli bir birey olabilmektir. *Uygulamalı etik*; belli özel alanlarda ortaya çıkan etik sorunların tartışılması için ölçütler yaratma ve bu özel alanlarda bu ölçütlerin insan davranışlarında uygulanması ile ilgilendir. Uygulamalı etiğin çağdaş dünyada ortaya çıkması diğer etik kurallarına göre daha yenidir (Aydın, 2003:19). İş etiği, yönetim etiği, bilişim, etiği, siyaset etiği, eğitim etiği, basın, halkla ilişkiler ve reklâmcılık etiği, çevre etiği üzerinde durulan başlıca uygulamalı etik çeşitleri sayılırlar (Tepe, 2000: 121).

Etik, siyasal, toplumsal, ekonomik, ekolojik yapı ve bu yapıların etkilediği birey-toplum-çevre ilişkileriyle gelişir. Çevreye yönelik etik anlayış, insanı doğanın dışında gören anlayıştan, doğanın içinde gören bir anlayışa evrilmiştir. Hatta canlı ve cansız varlıkların tümünü kapsayacak bir şekilde “yaşam saygı etiğine” doğru genişlemiştir. Bu yaklaşımlar, yaşam ortamlarına verilen zararlar doğrultusunda, insanın kendi sorumluluğunu da beraberinde getirmiştir (Ünder, 1996:272). Uygulamalı bir etik olarak *çevre etiği*, birey ile kentsel çevre arasındaki ilişkilerin, bugünkü ve gelecek kuşakların haklarını gözetecek biçimde vicdan, sorumluluk ve denge içinde düzenleyen kentte yaşam etiğinin bir üst çatısını, bireyin canlı ve cansız varlıklarla ilişkilerini dengeli biçimde bütüncül bakış açısıyla düzenleyen etiği oluşturmaktadır (Ertan, 2008:17). Bu bağlamda *kentli etiği*, bireylerin ve yöneticilerin davranışlarına, yaşanabilir kentler yaratılması hedefinin yön vermesi gerektiğini öne sürer. Kentli etiği, kentte nasıl yaşamamız gerektiği konusunda karar verilen pratik düzey ve kentin geleceğine ilişkin olarak nasıl karar verdiğimiz, neye değer verdiğimiz ve kentsel değerleri geleceğe taşımamız konusunda düşünmeyi içeren soyut ve akademik düzey şeklinde iki düzeyde ele alınabilir (Ertan, 2008:138).

Sorumluluk, kişinin kendi eylemlerini, ya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi olarak adlandırılmaktadır (TDK, agis, 2010). Sorumluluk sözcüğü hukuksal temellidir; kişilik kazanmış bireylerin kendi yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını, ya da bireyler, sosyal grup ve toplum karşısında yapıp ettiklerini üstlenmesidir (Pulaşlı, 1998:120). Sorumluluk, aynı zamanda, bir kimsenin üstüne aldığı veya yapmak durumunda bulunduğu iş için gerektiğinde hesap verme durumudur (Günday, 1996:240). Sorumlulukta asıl olan, geçmiş ve bugünde olup bitenlerin karşılık vericisi olmaktır; ama bugünden geleceğe dönük olarak alınması gereken önlemleri almak güdüsü de vardır (Keleş, Hamamcı, 1993:187). Sorumluluk/sorumsuzluk vb. kavramları, günümüzde sorunla birlikte anılır olmaya başladılar. Bir şeyi yüklenmek, ondan sorumlu olmak, onun yükünü taşımak demektir. Bir şeyin sorumluluğunu taşıyorsak, ona dikkat etmek, zarar görmesini engellemek, ondan kaynaklanan sorunu da çözmek zorundayız. Sorumluluklarımızı yerine getirmezsek yaptırımla karşılaşabilir, suç işlemiş bile sayılabiliriz. Bu nedenle, *yetki, görev ve sorumluluk* birbirinden ayrılamayan üç kavramdır. Bir pozisyonun doğurduğu her hak bir kullanım yetkisi taşır ve başkalarına karşı bir ödevi de beraberinde getirir.

Sorumluluk hem bireysel ve toplumsal, hem de kurumsal yönü olan bir davranış olarak kabul edilir. Bireylerin, kurumların ve toplumun sorumluluğu vardır. Bir insan, duyguları, düşünceleri ve davranışlarıyla ilgili olarak yaptığı şeylerden ötürü başka insanların veya şeylerin etkilendiğini fark edip bunların kendisine ait olduğunu kabul ederse davranışların sorumluluğunu almış olur. Bu da bizi kavramın hukuki ve ahlaki boyutlarının olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. İnsanların değerler karşısındaki sorumluluklarını *insan, etik ve hukuk* olmak üzere üç açıdan değerlendirenler vardır. İnsan ihmali, kusuru ya da kastı sonucunda ortaya çıkan olumsuz bir sonuç ile kendi davranış arasındaki nedensellikten dolayı, ya akıl ötesi bir güce, ya kendi vicdanına, ya da yargıya karşı bir sorumluluk duymak zorundadır (Keleş ve Hamamcı, 1993:188). Sorumluluk,

hukuksal anlamda yaptırımlarla işletilir, ahlaksal anlamda ise vicdan kavramı buna yardımcı olur. *Vicdan*, tutum ve eylemlerimizin ahlakça değerli olup olmadığını yargılayarak karara varmamızı sağlayan içimizdeki bir tür mahkemedir. Vicdan kişiliğimizin bağlandığı belli değer ölçüleri toplamıdır ve ödevlerimizi yönlendirir. Bu yönüyle kişiliğin ahlaki gelişimiyle yakından ilgilidir. Bir anlamda psikolojik sorumluluk duygusudur, ama zorlama gücünden yoksundur. Toplumsal yaşamda vicdanın yerine geçecek düzenleyici güç toplumsal denetim ve yaptırım zorlayıcı olan hukuk kurallarıdır. Ahlak ve görgü kuralları açısından yaptırım tepki ve kınamadan öteye geçmez; hukukta ise yaptırım bir cezadır. Ahlak, insanın kendisine ve başkalarına karşı olan ödevleriyle ilgili kuralların bütünüdür. Başkaları kavramının içine salt kişiler değil, toplum, toplumun kurumları ve değerleri de girer. Ahlak kurallarının önemsenmediği durumlarda, toplumsal değerlere saygıyı sağlamada hukuk kuralları gerekli olur; hukuk kurallarının etkisiz kaldığı yerde de ahlak kurallarına gereksinme duyulur (Keleş ve Hamamcı, 1993: 187-188). Yasalar ahlâk ve toplum kurallarına dayandığından, etik ilkelerle toplum kuralları kısmen örtüşür. Adalet, ödev, sorumluluk, hak gibi kavramlar hem ahlâk hem de hukuk alanında yer alır (Davran, 2000:139-152). Etik davranış, yalnızca yasal sorumluluklarla ilgili değildir. Yasal açıdan suç olmayan bir konu etik olmayabilir; etik bir konu da yasalarda yer almayabilir. *Sorumluluk etiği*, yapılması gereken tutum ve davranışı, durumun kendisine özgü koşulları ve davranışın sonuçları açısından tanımlamaktır. (Keskin, 1999: 120-125).

Yapısı açısından sorumluluk, siyasal, hukuksal, sosyal, kurumsal sorumluluk olabilmektedir. *Siyasal sorumluluk* yöneten kişilere aittir. *Hukuksal sorumluluk*, bir bireyin hukuka aykırı bir davranış sonucunda başkalarına verdiği zararı karşılmasını anlatır. Vatandaş olmaktan dolayı bize hizmet veren devlete karşı sorumluyuz. Vergi vermek zorundayız. *Sosyal sorumluluk*, örgütlerin kendi faaliyet ve ilgi alanları çerçevesinde sosyal refahın korunması ve geliştirilmesi için yapmak zorunda oldukları faaliyetlerin araştırılmasına işaret eder. Sosyal sorumluluk, toplumsal bir varlık olarak birey ve kurumların başkalarına karşı sorumluluğunu anlatır. *Kurumsal sorumluluk*, örgütlerin hizmet verdiği ve aldığı tüm çevrelere karşı sahip oldukları sorumluluğu ifade eder. Bütün kurumların topluma karşı sosyal sorumluluğu olarak anlaşılır (Diken, 1998, 482). Çünkü sosyal sorumluluk kavramı genellikle işletmelere atfedilmektedir, ama özel-kamusal bütün kurum ve kuruluşları içermektedir. Ruşen Keleş, yaşadığımız çevreye yönelik sahip olduğumuz sosyal sorumluluğun yatay ve dikey sorumluluk olduğunu söylemektedir. *Yatay sorumluluk*, bireyin çevre değerleri açısından, hemcinslerine karşı taşıması gereken bugünkü sorumluluktur. Hemşehrilerin sorumluluğudur. *Dikey sorumluluk* ise, bugünkü kuşakların gelecek kuşaklara karşı yarınki sorumluluğudur (Keleş, 1993:23–24).

Sosyal sorumluluklar genel olarak, bir kurumun ekonomik ve yasal koşullara, iş ahlâkına, kurum içindeki ve çevresindeki kişi ve kurumların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi ve politikası gütmesine, insanları mutlu etmesine yöneliktir. Dolayısı ile *iş ahlaki* kavramı ile sosyal sorumluluk kavramı arasında da yakın ilişki bulunmaktadır. Sosyal sorumluluk, asıl olarak iş ahlakının gereğidir. Yani iş ahlaki, sosyal sorumluluğu da içeren bir anlam taşır. Sosyal sorumluluk, karar verici durumda olan kurum yöneticilerinin, ahlaki davranarak, kendi çıkarlarını olduğu kadar toplumun genel çıkarlarını da geliştirecek ve koruyacak eylemleri yapmasındaki zorunluluktur. Bilgi toplumuna geçiş sürecinde sosyal sorumluluk bilinci daha çok önem kazanmıştır. Bu sorumluluklar, ekonomik, sosyal, teknolojik, kurumsal vb. alanlarda daha fazla hissedilmektedir (Tenekecioğlu, 1977: 47). Sosyal sorumluluk; ekonomik faaliyetlerin, toplumun menfaatlerine zarar vermeden mevcut kaynakların en iyi şekilde kullanılarak sürdürülmesi temeline dayanmaktadır (Türer, 1994:25). Avrupa Birliği Komisyonu tarafından yayınlanan “Örgütlerin Sosyal Sorumluluğu Konusunda Avrupa Çerçevesinin

Geliştirilmesi” hakkındaki Green Paper’a (Yeşil Rapora) göre; sosyal yönden sorumluluk taşımak, sadece yasal beklentileri tamamen karşılamayı değil, fakat daha da ileri giderek, insan sermayesine, çevreyle ilişkilere çevreye duyarlı teknolojiler ve sorumluluk sahibi bir bilinçle yatırım yapmayı ifade etmektedir (Green Paper, agis, 2009). Sosyal sorumluluk düzeyleri; ekonomik yükümlülükleri içeren *ekonomik*; faaliyetler sürdürülürken uyulması gereken yasalar, örf ve adetler gibi yasal yükümlülükleri içeren *yasal*; toplum bireylerinin örgütten beklediği davranış ve faaliyetleri içeren *etiksel* ve toplum bireylerinin beklemedikleri, işletmelerin gönüllü olarak yürüttükleri faaliyetleri içeren *sağduyu sorumlulukları* kapsar (Bartol ve Martin, 1994: 104-105). Sosyal sorumluluğun etik boyutu son yıllarda sıkça gündeme gelmekte ve yasal düzenlemelerde yer alması bile, toplumun örgütlerden bir takım beklentilerinin olması, onları sosyal sorumluluğa zorlamaktadır.

3. ÜLKEMİZDE KENTSEL DÖNÜŞÜM, ETİK VE SOSYAL SORUMLULUK

Dünyada olduğu gibi, ülkemizde de 20. yüzyıl, güçlü bir şekilde hissedilen ciddi kentsel sorunlara sahne olmuştur. Sanayileşme, gelişmiş ülkelerde de, gelişmekte olan ülkelere de kentsel dönüşümlere yol açmıştır. Sanayileşmenin getirdiği sosyo-ekonomik dönüşüm, hızlı kentleşme süreci ve modernleşme çabaları ile birlikte, kentlerde yaşanan çöküş, halen kentleşme sancıları çekmekte olan ve dönüşüm süreçleri yaşayan ülkemizde de görülmektedir. Kentsel çöküntü, sağlıklı kentleşmenin doğal sonuçlarından biridir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere çarpık kentleşmenin yarattığı bozuk yapılaşma kentsel yenileme düşüncesini gündeme getirmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere kentsel çöküntünün nedenleri gelişmiş ülkelerinkinden farklıdır. Gelişmekte olan ülkelere kentsel çöküntünün temelinde, var olan dengesiz ve ucuz sanayileşme ve kentleşme yatmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yaşanan çöküntü, yine sanayileşmenin etkisiyle, denetimsiz ve sınırsızca büyümeye çalışan kentlerin maruz kaldığı bir tür çöküntüdür. Ülkemiz kentleri hızlı bir şekilde büyümekte ve hatta metropolitenleşme süreçlerini de kontrolsüz yaşamaktadırlar. Bu yüzden çevre kalitesi, gelişmiş ülkelere göre daha düşük düzeyde kalmaktadır (Kıray, 1998: 161–162’den aktaran Özden, 2001: 2).

Kentlerimizdeki değişim ve dönüşümü sürekli gündemde tutan çeşitli nedenler vardır: Aşırı nüfus yığılmaları, ekonomik şartlar, sosyal bilinçsizlik, yanlış yer seçimi tercihleri, arz-talep eğilimleri vb. (Tekeli, 2006:2–7). Kentlerin, fiziksel, ekonomik ve sosyal açılarından bozulması ile sonuçlanan bu süreci önleme ve yönlendirmede yerel yönetimler yeterince etkili olamamışlardır. Başta eski kent merkezleri olmak üzere kentin çeşitli bölgeleri, bu süreçten olumsuz yönde etkilenmişlerdir. Tarihi kent çekirdekleri, bir zamanlar inşa edilip sonradan terkedilmiş sanayi ve depolama alanları el değiştirmiş, sakinleri değişmiş özgün nitelikli mahalleler, bu nedenlerden biri veya birkaçına bağlı olarak köhnemeye bırakılmış kentsel alan içinde kaybolup gitmektedir. Kentsel dönüşüm, bu arayışların bir sonucunda bir çözüm yolu olarak ortaya atılmıştır. Terk edilip köhnemeye bırakıldığı veya kötü koşullarda kullanıldığı için kentsel yenilemeye muhtaç olan kentsel alanlar yerel yönetimlerin bu konuda bir politika geliştirmeleri için ilgi beklemektedir.

Ülkemizde kentsel yenileme süreci Avrupa ülkeleri ve Amerika’ya göre oldukça geridedir. Kentsel yenileme kavramı henüz yeni telaffuz edilmekte olup bilimsel çevrelerin söylemleriyle başlamıştır. Kentsel koruma bilincinin ise oluşması ve geliştirilmesi için zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel yenileme kavramı ülkemizde özgü bir adla yani *kentsel dönüşüm* terimi ile takdim edilmektedir. Hızla gelişen, değişen, yoğunluğu giderek artan ve kültür mirası açısından da son derece zengin olan büyük kentlerimizde, mevcut

potansiyeli değerlendirerek, eskimeye başlayan kentsel alan parçalarını kentlerimize kazandırmak, onlara yeni işlevler yükleyerek gelişmelerini ve ıslahlarını sağlamak, sosyo-kültürel ve ekonomik açılardan kentlerimiz için büyük bir kazanç anlamına gelmektedir. Kentsel dönüşüm sadece fizik-mekânsal bir düzenleme değildir, dört boyutludur: *Sosyal, ekonomik, plansal ve yasal-yönetsel boyut* (Özden, 2006:207-219). Bunları ortak bir zeminde birbirine bağlayacak bir alt ve üstyapının oluşturulması gerekmektedir. Dönüşüm, ülkemizin doğasını koruyarak, çevreyi tahrip etmeden, etik kaygılar ve sosyal sorumluluk içinde gerçekleştirilmelidir. Kısaca, kentsel mekânın, toplumsal yarar ve kullanım değeri ilkesi etrafında üretilmesi-paylaşılması ve doğal-kültürel varlıkların koruma-kullanma dengesi içerisinde yaşatılması ve bunların yasalara uygun yapılması gerekir.

Kentsel dönüşümün sürdürülebilir kentlerin oluşumundaki önemi açık olmakla birlikte, ülkemizde yasalarımızdaki boşluk nedeniyle sorunla karşılaşmaktadır. 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu kentsel dönüşümle ilgili herhangi bir madde içermemektedir. Ülkemizde kentsel dönüşüm konusunda gelişmeler 90'lı yıllardan sonra başlamış ve öncelikle konut sorunu olarak düşünülmüştür. Kentsel dönüşüm olgusunun dile getirilmesinde 1999 yılındaki Marmara Depreminin etkisi büyük olmuştur. Bu tarihe kadar yenileme kavramı göz ardı edilmekteydi (Özden, 2006:220). 2000 yılı sonrasında yaşanan hızlı gelişmeler kentsel dönüşüm konularında da etkisini göstermektedir. 2004 yılında çıkartılan belediyelere kentsel dönüşüm ve gelişim projelerini uygulama yetkisi veren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 2005 yılında 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile kentsel dönüşümle ilgili Büyükşehir belediyelerine oldukça geniş yetkiler verilmiştir. Artık, imar mevzuatı kapsamında gerçekleşen tüm yasal düzenlemelerin odağında kentsel dönüşüm vardır. Aynı süreçte bir kentsel dönüşüm yasa taslağı da hazırlanmıştır. Ama gelişmiş ülkeler kentsel yenileme olgusunun yasal, kurumsal ve örgütsel temelde ilkelerini netleştirmiş olmalarına rağmen, bizde kentsel dönüşümün yasal veya örgütsel temelde yer alması gereken konum ve işlev henüz net belirlenmemiştir. 5393 sayılı yasanın 73. maddesinde, Büyükşehir belediyeleri ve sınırları içindeki ilçe belediyeleri ile il belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerin, kentin gelişimine uygun olarak yıpranan ve eskiyen alanların yeniden inşası ve restore edilmesiyle yeni konut, sanayi ve ticari alanlar, teknoloji parkları, sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı önlem almak, tarihi-kültürel dokuyu korumak için dönüşüm projeleri uygulayabileceği belirtilmektedir. Öte yandan, kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilecek alanların belediye mücavir alan sınırları içerisinde yer alması ve en az 50.000 m² olması gibi şartlara bağlanmıştır. Kentsel dönüşüm ilanı için sadece büyüklüğe yönelik bir kısıtlama getirilmekte, eskiyen kent parçaları kapsamında dönüşüme konu olacak alanların hangi ölçüte göre ve kim tarafından bu kapsama gireceğine dair bir hüküm getirilmemektedir. 5366 sayılı yasa ile yıpranan ve özelliğini kaybeden alanların hangi ölçütlere göre belirleneceğinin bilinmemesi kentsel sit alanlarının yenileme alanı ilan edilmesini kolaylaştıracak, korumayı engelleyecektir (Sönmez, Şanlı, 2010:67).

Türkiye planlama sistemi içinde, temelinde kentlerde ortaya çıkan fiziksel ve sosyal bozulmanın giderilmesi yatan kentsel dönüşüm, farklı zamanlarda günün koşullarına ve gereksinimlerine göre farklı müdahale şekilleriyle ortaya çıkmıştır (Uzun, 2006:49-52). Kentsel dönüşümün bir kentsel yenileme modeli olarak ülkemizde en yaygın kullanımı, gecekonduların yeniden yapılanmasıdır (Dündar, 2006:65-74). Kentsel dönüşüm uygulamaları ağırlıklı olarak; kullanılamaz hale gelmiş tarihi doku, çöküntü alanları ve ıslah-imar planları ile dönüşümü sağlanamamış gecekonduların sağlıklaştırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında, ülkemizde modernleşme anlayışı çerçevesinde

gecekondu alanlarının düzenli kent parçalarına dönüştürülme çabası her dönemde politika olarak var olmuştur. Ancak, 1980’li yıllarda izlenen liberal ekonomik politikalarla ülkemiz gündemine giren kentsel dönüşüm uygulamaları, ıslah-imar planları tek alternatif görülerek ve kamu özel sektör işbirliği ile katılımcı söylemle geliştirilerek artmış, dönüşüm hızlanmış (Uludağ ve Özer, 2006:35–42). Büyük kentleri kuşak gibi saran gecekondu bölgelerinde yapılacak yenileme ve geliştirme çalışmaları, kentlere canlılık kazandıracığı gibi ekonomik sosyal ve kültürel sorunlara da çözüm getirecek bir yoldur. Bunu kente uyum içinde önlemler paketi halinde düşünmelidir. Örneğin, Ankara Büyükşehir Belediyesi kent çevresindeki gecekondu alanlarına yönelik kent dönüşüm projesi uygulamıştır. Bu proje doğrultusunda, gecekondu sahiplerine de katkısı ile çok katlı yapılar yaptırılmış, arsayı veren gecekondu sahibine bu yapı içinde bir daire verilerek, hem kişiler memnun edilmiş ve hem başkent çirkin gecekondu görüntülerinden kurtarılmıştır. Mevcut koşullarda sayısız sorunlar altında bunalmış bir kent görünümü veren İstanbul metropolünün, bugün geldiği noktada, kentlilerine yaşanabilir mekânlar ve yaratıcı olanaklar sunmaktan uzak olduğu bilinmektedir. İstanbul kentsel dönüşüm uygulamasına en çok gereksinme duyulan yerleşimlerden biridir. Güncelliğini ve sürdürülebilirliğini çoktan yitirmiş olan birçok alanın taşıdığı potansiyelin ayırımına varılmış gibidir. Bir yandan, eski kent parçalarının, kent merkezlerinin bakımsızlığa, köhnemeye terk edildiği, diğer yandan, yerleşim birimlerinin plansız ve düzensiz bir şekilde yapılaşmaya devam ettiği büyük metropoller, geniş kapsamlı bir kentsel dönüşüm süreci içine girmek zorundadır. Özellikle, kültür mirası açısından zengin, ancak çeşitli nedenlerle boş ve bakımsız bırakılarak köhnemeye terkedilmiş, yanlış ve zararlı kullanımlara açılarak tahrip edilip bozulmuş, içinde sonradan yaşanmaya başlamış ve yeni sosyal tabaka nedeniyle değiştirilmiş yapı gruplarından oluşan eski kent parçaları, etraflarındaki kalitesiz çevre özellikleriyle birlikte kentsel dönüşümün zorunlu olduğu alanlardır. Ekonomik gelişmelere dayanmaya çalışan eski kent parçalarının ıslahı ve yeniden işlevlendirilmesi sonucu yenilenerek sağlıklı bir kentsel çevre yaratılmaya çalışılırken, plansız gelişen kent parçalarının da kontrol altına alınması ve yeniden oluşturulması sağlanmalıdır (Özden, 2001: 4).

Anayasa’nın 56. maddesi ile halka tanınan “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı”nın gerçekleştirilmesinde kentsel dönüşüm projelerine ve dolayısıyla bunu gerçekleştirecek olan yerel yönetimlere düşen, bu önemli görevlerin örgüt şemalarının oluşturulması ve bunları gerçekleştirmek için gerekli finansal olanakların ve katılımın sağlanmasıdır. Kentsel dönüşüm, bir stratejiler bütünü dahilinde gerçekleştirilebilecek bir süreçtir. Esasta kentlerin yönetimi bağlamında ortaya çıktığı söylenebilecek olan yerel yönetimler, kentsel dönüşüm projelerinin sorumlusu durumundadırlar. Bu stratejileri oluşturup uygulamada kentlerin sağlıklı ve dengeli gelişimini sağlamak amacı ile sorumlu oldukları il veya ilçe sınırları içinde, öncelikle kentsel çöküntü bölgelerini saptamalı ve bu tür projeleri hazırlamakla yükümlü olmalıdırlar. Yerel yönetimler, dönüşüm projeleri oluşturma görevlerini, alanın fizik-mekansal, ekonomik ve sosyo-kültürel niteliklerine göre, farklı kurum ve kuruluşlarla paylaşarak, bir işbölümü yaparak gerçekleştirmelidirler. Kentsel dönüşüm projelerinin bir program çerçevesinde diğer kurum ve kuruluşlar ile eşgüdüm içinde hazırlanması arzu edilir bir durumdur. Kentsel dönüşüm projeleri, planların uygulanması ve kontrolü konusunda sorumlulukları olan yerel yönetim ve merkezi yönetim temsilcileri, dernekler, vakıflar, birlikler, meslek uzmanları, özel şahıslar ve o yerin halkını da kapsayan geniş bir katılım grubu ile gerçekleştirilmelidir. Yerel yönetimler, kentsel dönüşümün, gerek karar alma sürecinde, gerekse uygulama safhalarında, kentsel kültür mirasını korumak ve gözetmek üzere, uzmanından yönetime, meslek odaları temsilcileri ve özel şahıslara dek uzanan “Danışma Kurulu” niteliğinde bir katılım grubu ile işbirliği içinde çalışmalı, onların görüşleri doğrultusunda hareket etmelidirler (Kaptan, 1981:83).

Bu doğrultuda, etik ve sorumluluk açısından bakıldığında, kentsel dönüşümün olumlu ve olumsuz sonuçları olabilmektedir. Kentsel dönüşümün *olumlu* sonuçları; *işlerlik bulma* ve *çirkin görüntünün ortadan kalkmasıdır*. Büyük kent koşullarında bu doğrultuda yapılan imar eylemleri, çöküntü alanlarında ve tarihi kentlerde eski sosyal, kültürel ve ekonomik önemini yitirmiş olan yerleşim bölgelerinin yeniden canlandırılıp kent yaşamına kazandırılmasına hizmet edebilir. Görsel kirlilik kentlerin en büyük sorunudur. Düzeltilemeyen bozuk alanlar kentsel hareketi olanaksız hale getirebilir. Kent dönüşüm bu sorunun ortadan kaldırılmasını sağlar. Kentsel dönüşümün *olumsuz* sonuçları: *Yasallaştırma, rant sağlama* ve *kimlik kaybı oluşmasıdır*. Dönüşüm büyük göç alan sanayi kentlerinin kenar bölgelerinde, daha çok kayıtdışı inşaat sektörünce gerçekleştirilmiş olan niteliksiz, yasadışı yerleşimlerin, yasal ve sağlıklı yaşam için uygun koşullara kavuşturulmasını sağlayabilir. Kuşkusuz kazanca dönüşümü yüksek bir olasılık haline gelmiş böylesine önemli avantajların mimari kazanca veya ranta dönüşmeyeceğini düşünmek mantıklı değildir. Ayrıca düzeltiyim derken, daha fazla veya tamamen bozmak söz konusu olabilir ve kentin özgün kimliği ortadan kalkabilir. Kentlerin kimlik oluşumunun, yalnızca fiziksel nitelikte bir süreç olmadığı; siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel değerleri de kapsayan, ya da ulusal-uluslararası düzeyde sahip olduğu gelişim süreçlerini de içerdiği bilinmektedir. Fakat olumsuzluklara rağmen artık tüm kesimler kentsel dönüşümün bir siyasa olarak gerekliliğinde uzlaşmaktadır. Bu uzlaş, kimi zaman kentsel ranttan pay alma isteği, kimi zaman mimari estetik kaygılarını taşısa, nitelikten çok niceliğe yönelik olsa da güncelliğini korumaktadır (Şahin, 2006a:89-90).

Kentsel dönüşüm tartışmalarının bugün ağırlıklı olarak İstanbul, Ankara kapsamında kentin biçimsel kimliğine ilişkin konular üzerinde yoğunlaşma eğilimi taşıdığı görülmektedir. Kentin yerel/kente özgü kimliğini değişime zorlayabilecek yeni gelişmeler kent mimarisıyla bütünlük içinde olmalıdır. Bu noktada kentsel koruma ilkeleri, kamu yararı, gelişen kent gibi kavramların yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Sözü edilen alanlarda yenilemenin, kentsel koruma ile paralellik içinde ve koruma ilkelerinin ışığında gerçekleştirilmesi bir zorunluluktur. Bu yenileme bir yandan, alandaki kültür mirası korunurken, diğer yandan, diğer yapı çevrelerinin de fiziksel kalitelerinin yükseltilmesini, burada yaşayan nüfusun sosyal açıdan ıslahını sağlamalıdır. Alanın şartları ve özelliklerine uygun olarak yeni ekonomik işlevler yüklenmesi gibi eylemler, büyükşehirlerin karakteristik yapısını oluşturan yerleşim düzeninde, çevre mekanlarıyla birlikte “doğal, kültürel ve beşerileşmiş peyzajını” bozmamalıdır, ama bozulma olmaktadır (Çubuk, 1998:84). Örneğin, İstanbul kentinin özgün niteliklerini bugün artık algılamaya olanak yoktur. Oysa ki, İstanbul, Boğaziçi'nin, Anadolu yakasının sunduğu binbir renk ve desen ile algılanabilir olmalı ve eski dokusu, yeni gelişimi ve bunların birbiriyle tam anlamı ile bütünleşmesi sonucu yaşanılabilir bir dünya kenti olarak kendini kabul ettirebilmelidir (Özdoğan, 2000:35-45). Tüp geçiş veya küreselleşmenin bir sonucu olarak kente enjekte edilen plazalar, büyük alışveriş birimleri vs.nin getireceği yeni kentsel dönüşümler ve bunun sonuçları hassas bir şekilde hesaplanmalıdır (Akın, 1999:141-165).

Çoğu kentsel dönüşüm projesi olumlu karşılanmaktadır; ama birçok sorunu da içinde barındırmaktadır. Sorun işletilen süreçte ortaya çıkmaktadır (Mutlu, 2007:72). Uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin toprak üzerinde “ıslah imar planları”na tek alternatif olarak görülmüşken, aslında onların ötesine geçemediği görülmektedir. Süreci tüm yönleri ile dinamik olarak ele almayan uygulayıcılar, nihayetinde salt fiziksel olarak kent mekânını dönüştürerek, prestijli, lüks konutlar üretmekle kalmaktadırlar. Uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin genellikle uzun vadede ortaya çıkan ve kimi çevrelerce eleştiriye hedef olan sonuçlarından birinin, bölgenin yenilenen alt gelir grubu konut

alanlarına, orta ve üstü gelir gruplarının yerleşmesi olarak tanımlanan “soylulaştırılması” olduğu ileri sürülmektedir (Sönmez, 2006:121–127). Yeni bir sınıfsal ve mekânsal ayrışmayı ifade eden soylulaştırma, çok yönlü bir dönüşümün sonucu olarak görülmektedir (Şen, 2005). Bölgede dar gelirliler ve yoksul eski gecekondu sahiplerinin yerini yüksek gelir grubu almakta, insanlar yerlerinden edilmektedir. Gecekondu sahiplerinin kentlerde yalnız görsel bir sorun yarattığını düşünenler için bu başarılı bir dönüşüm uygulamasıdır. Gecekondu sahiplerinin yerlerinden edilmeden, daha sağlıklı ve düzenli çevrelere kavuşturulmaları amacı, yerini kamu ve özel yatırımcıların sadece kentsel rantı el koymalarına bırakmaktadır. Gecekondu alanları ıslah imar planlarıyla dönüştürülürken, insanların mekânsal ve sosyal pratiklerinin de değişmesi gibi yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2006a:90). Gecekondu olgusu, sadece mekânsal boyutuyla değil; toplumsal, kültürel ve çevresel niteliğiyle de anlaşılması gereken; sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve mekânsal boyutuyla çok yönlü, kent ve ülke ölçeğinde çözülecek bir sorundur. Dolayısıyla, kentin çehresi sadece kötü görünümünden arındırılmakta, ancak ekonomik ve sosyal sorunlarına çare bulunmayan gecekondu nüfus, kentin başka alanlarına sorunlarıyla birlikte taşınmaktadır. Bu eski kullanıcıların kentin daha uzak yerlerine ötelenmeleri demektir. Çünkü bölgeye yapılan yeni konutlar alım gücü düşük dar gelirliler yoksul halka fazla gelmekte; kiralar ve bölgedeki konutların mülkiyet değerlerinin arttığı gözlenmektedir.

Öte yandan, kentsel dönüşümün taraflarından biri konumuna gelen “Toplu Konut Ortaklığı İdaresi (TOKİ)”, halen yerel özelliklerin dikkate alınmadığı gecekondu projeleri nedeniyle eleştirilmektedir (Özden, 2008). Anayasa’nın 57. maddesinde: “Devlet şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler” denilmektedir. Bu doğrultuda, 1984 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan, kamu tüzel kişiliğine sahip bir kurum olan TOKİ, 1990’lara gelindiğinde yerel yönetimlere ayrılan kaynakların yetersizliği ve mülkiyet sorunları nedeniyle konut sorunu çözümünde pek etkili olamamış ve istenen hedeflere ulaşamamıştır. Farklı çözüm yolları arayışı ile 5162 sayılı 2004 tarihli kanunla Toplu Konut Kanununun 4. maddesi kentsel dönüşümüne uygun şekilde değiştirilmiştir. Yönetime, planlama, dönüşüm uygulaması yapma, proje üretme konusunda geniş kapsamlı yetkiler verilmiş ve TOKİ’ye konut alanında işlerlik kazandırılmıştır. Ancak, TOKİ sahip olduğu bu yetkileri, sadece gecekondu alanları ile sınırlı olarak kullanmamakta; dönüşüm eylemini, işlevini kaybetmiş sanayi bölgeleri, afet ve tarihi kent merkezleri gibi alanlarda da hayata geçirmektedir (Özden, 2008).

Kentlerimiz hızlı bir değişim ve dönüşüm içerisindedir; ancak değişimi belirleyen temel politikaları, ne yazık ki kentin gerçek dinamikleri, kamu ve toplum yararı yerine, küresel sermaye belirlemektedir. Artık, kentsel mekânı biçimlendiren yeni ilkeler, politikalar, değişen güç dengeleri söz konusudur. Ancak, son yıllarda, özellikle metropoliten kentlerde yaşanan kentsel dönüşüm süreçleri, makro düzeyde yaşanan ekonomik yeniden yapılanmanın mekânsal tezahürü olarak kabul edilmelidir. Kent toprakları sermayenin birikim rejiminin bir parçası haline gelmiş, kentsel dönüşüm de bu sürecin önemli araçlarından birisi olmuştur (Neccar, 2009:1). Öyle ki, büyük kentlerin halen eskimeyen kesimlerindeki oturma bölgelerinde birçok yapı, normal fiziksel ömrünü tamamlamadan yıkılmakta ve bunların yerini çok katlı apartmanlar, gökdelenler almaktadır. Yapı sahipleri arsa spekülasyonlarının etkisi ile konutlarının yıkılmasına, yeni binalarda yaşamaya karar vermektedirler. Öte yandan, kentsel dönüşüm, son zamanlarda sıkça dillendirilen kentler yarışmasının önemli bir aracı konumunda bulunmaktadır. Birçok Büyükşehir Belediyesinin yayınlarında dünya kenti sloganıyla yapılan mekânsal düzenlemelerin önemli özelliği kentin sosyal, kültürel ve psikolojik çok yönlü ilişkilerini

görmezden gelmesi, değişim değerinin baskınlığı; fiziksel mekâna estetik ve sermaye mantığıyla bakmasıdır. Kentler “pazarlanabilir ve tanınır olmalıdırlar ki”, daha çok yatırım yapılabilir. Kent toprakları üzerinde oluşan yüksek rant buraya dış sermayeyi çekecek; değer artışıyla çevresini de etkileyerek dışsal ekonomi yaratacaktır (Neccar, 2009:1). Bu doğrultuda, “Kentsel Dönüşüm Projeleri”nin özellikle 2000’lerden itibaren dünyada olduğu gibi özel sektörü de katarak uygulanmaya başlaması ile birlikte, ülkede konut üretimiyle ilgili aşırı bir “tetiklenme” yaşanmaktadır. Mevcut konut üretim biçimleri terk edilip onların yerini, finans kuruluşları, bankacılık sistemleri ve yabancı sermaye gruplarının da işin içine katıldığı ve yapılan yapıların dış pazarlara da açıldığı, gökdelen ve rezidans tercihli bir “yapı stoku” üretim biçimi almaktadır (Ulusoy, 2009a:1).

Yerel yönetimler, hazırladıkları projelerle küreselleşme eğilimlerine paralel olarak kentsel alanı pazarlanabilir hale dönüştürme zemini oluşturmamalıdır. Kent ve kamu topraklarına sadece ekonomik bir değermiş gibi bakıp, bu arazileri daha çok rant getirecek unsurlar olarak pazarlamak, kentsel yaşamın gerektirdiği “kullanım değeri” nitelikli pek çok düzenlemenin hayata geçmesini engelleyecektir. Genelde çoğumuz kentlerimizde park, okul, sosyal tesis gibi sosyal donatı alanlarının oluşamaması, ya da eksikliğinden şikâyet ederiz. Oysa bu sosyal donatıların oluşturulmasını ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlamakla görevli olan kamu, bunu gerçekleştirebilecek en önemli araçtan kendisi vazgeçmekte, buraları plan sonrası bireysel mülkiyete konu ederek yeni konut ve iş alanlarının açılmasını sağlamaktadır. Kamu mülklerinin hızla özel mülke konu edilmesi, tekel rantlarının yaratılmasına ve kentlerdeki son boşlukların da doldurulmasına neden olmaktadır. Kentlerimiz, bu bağlamda, farklı sektörlerin işbirliğiyle hızlı bir değişim süreci yaşıyor; mekânlar hızla tüketiliyor ve yatırımlar doğrultusunda yeniden üretiliyor. Sorunun çözümü fiziksel mekân boyutuna indirgenmiş; asıl neden olan sosyo-ekonomik yönü ihmal edilmiştir (Ulusoy, 2009a:1). Diğer yandan, “insan için kent” sloganından beslenen “kent ve çevre hakkı” kavramları üzerinden kentsel dönüşüm ve insan ilişkisi düşünüldüğünde, ciddi bir özne sorunu tespit edilir. Dönüşüm projelerinin içinde “insana dair hiçbir iz yoktur” (Yeşilirmak, 2002:1). Kentsel dönüşüm uygulamalarının, kullanıcı öznelerinden ziyade, yeni kullanıcılar hedeflemesi ve bu şekilde hizmet vermek istemesi kentsel dönüşümün yeni sürümünü kabul edilemez kılmaktadır. Dönüştürülecek alan dönüşüm gerekçesinin ötesinde, adeta boş alanmış ve sıfırdan bir kent parçası yaratılmış gibi tasarlanmakta, dikkate alınması gereken bölge sakinleri yok sayılmaktadır. Kent dönüştürülürken, kentte yaşayan insanlar öteki konumuna itilerek dışlanmaktadır (Sönmez, Şanlı, 2010:70; Neccar, 2009:1). Kentsel dönüşüm, sadece mekânsal-fiziki anlamda değil; kent mekânı ve o çevrede yaşayan insanlardaki etki ve dönüşümü de ifade eder (Tunçer, 2006:182). Bu süreçte ekonomik ve siyasi sistem belirleyici olsa da, toplumsal yapı ve gündelik yaşam deneyimleri bu sürecin dışında düşünülemez (Uludağ ve Özer, 2006:35–42). Bütün bunlara bakarak, insanı dışlayan plansız gelişmelerin “kent topraklarının yağmalanması”nın önünü açtığını, “kente-kentliye karşı” suç işlendiğini söyleyebiliriz.

Hâlbuki kent bir yaşam alanıdır. Her kent büyük olmak veya standart yapılanmadan geçmek zorunda değildir. Kent ve kamu topraklarına sadece ekonomik bir değermiş gibi bakmamak gerekir. Zaman içinde bozulan, tahrip olan ve çöküntüye uğrayan eski kent merkezlerinin yenilenmesi, kentsel koruma ilkeleriyle paralel bir strateji doğrultusunda yürütülmek durumundadır. Kültür mirası niteliği taşıyan, kentin gerçek kimliğini ortaya koyan ve bir yandan da bir canlı gibi yaşayarak, gelişerek işlevini sürdüren kent merkezlerinin, günün gereklerine uyarak eskimeye karşı özgün kimliklerini de koruma zorunluluğu “koruyarak yenileme” ön koşulunu benimsemeyi gerektirmektedir. Konu makro boyutta algılanmalı; sosyal devlet olmanın gereği bir yaklaşımla, sadece yıkıp

yeniden yaparak ranta yer açan değil, dönüşümün sosyal yönünü de içeren projeler uygulamaya geçirilmelidir (Göksu, 2006: 8). Bu bağlamda, çağdaş kent yönetimleri, katılımcı, sosyal ve demokratik bir yaklaşımla bütün bu ihtiyaç ve talepleri örgütleyerek hayata geçirmek durumundadır. Bunun yolu da, toplumu, kamu yararını ve bilimi öne çıkararak, insanca yaşamının ülkedeki herkes için bir hak ve gereklilik olduğuna inanan “insan” odaklı kent politikalarının uygulanmasının kabulünden geçmektedir. Belki bu kabul, kamuyu kentsel toprakları pazarlayan, toprak rantından pay alma yarışında diğer aktörlerle yarışan konumundan kurtararak, kamu otoritelerine kentlerin, tüm kentlilerin hakça ve sağlıklı yaşayabileceği mekânlar olarak düzenlenmesi anlamındaki anayasal, etik ve şehircilik ilkelerinden kaynaklı görevlerini hatırlatabilir.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının başarıya ulaşmasında temel koşul, etik ilkelere yer veren, sosyal gerçeklikleri göz önünde tutan ve planlı kentleşme esaslarına dayanan yaklaşımların benimsenmesidir. Sosyal ve ekonomik önlemler alınarak uzun vadeli çözüm yolları üretilmelidir. Kentlilerin yaşadıkları yeri sahiplenmelerinin temelinde, kent yönetiminden sorumlu olan kimselerin karşılıklı güven ortamını sağlamasının yattığı açıktır. Kentliler kendilerini ilgilendiren uygulamalara katılabilirler. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartında yurttaşların kamu işlerinin sevk ve idaresine katılma hakkının demokratik bir ilke olduğu belirtilmektedir. Avrupa Kentsel Şartı-1, yerel yönetimlerde halkın yönetime katılımının sağlanmasının önemine dikkat çekmektedir. Avrupa Kentsel Şartı-2, kentler ve kentlileri birlikte ele alınmakta ve kentlerin geleceğe uzanabilmek için, geçmişlerine ve bugünkü çeşitliliğe, yerel ve küresel çevreye saygılı, sürdürülebilir, bilgi ve kültüre dayalı olması istenmekte; kentlilerinin yerel ve küresel çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve yönetiminde de rol oynayacakları düşünülmektedir (Avrupa Konseyi, a.g.s, 2011). Kamu yararını öne çıkaran toplumcu bir belediyeçilik anlayışını yeniden oluşturmanın yolu, kentin bütününe kucaklayacak olan bir programı, kentin diğer aktörleri ile birlikte oluşturmaktan geçmektedir (Ulusoy, 2009b:1). Öyleyse, birer kentli olan yöneticilerin, kentli etiğini yaşama geçirmek üzere ödev ve sorumluluklarının bilincinde olmaları gerekir. Sürdürülebilirlik, çevresel sonuçları olan etik bir ilkedir. *Sürdürülebilir kent*; kent ve insan etkileşiminin ekolojik olarak sürdürülebilirliğidir. Kent ve insan ilişkisi ve etkileşiminin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, ekolojik ve mekansal olarak sürdürülebilirliği, kentlilerin katkısıyla yaşama geçirilebilir. Kentin yaşanabilirliği, sürdürülebilir bir kent ve kentli etiği için temel ölçüt olmalıdır. Kentlilik bilincinin gelişmesi, kentlilerin kentsel çevrelerindeki sorunlara bugünkü ve gelecek kuşaklar için çözüm üretme amacıyla ortak çaba göstermeleri ile olanaklıdır. Kentsel çevrenin kalitesinin korunmasının bir sosyal sorumluluk olduğunun bilinmesi gerekmektedir (Ertan, 2008:136).

SONUÇ

Kentsel dönüşüm, kontrol dışı büyümenin etkisiyle ekonomik etkinliğini ve güncelliğini yitirmiş kentsel alanların ve yasa dışı uygulamalarla oluşturulan yerleşim bölgelerinin modernizasyonunu sağlamayı amaçlamaktadır. 1980’lerde ülkemize giren ve son dönemlerde adından sıkça söz ettiren “kentsel dönüşüm” kavramı, uygulamada “kentsel dönüşüm projeleri” ile daha çok büyük kentlerde karşımıza çıkmaktadır. Kentsel dönüşümlerin gerçekleşme süreçleri ve sosyo-mekânsal yapı ile olan ilişkileri farklı modellerle uygulamaya dökülmektedir. Yenileme, canlandırma, soylulaştırma, eski haline getirme olarak sıralayabileceğimiz dönüşümler kendilerine çoğunlukla kent merkezlerindeki çöküntü alanlarını veya gecekondu alanlarını seçmişlerdir. Küreselleşme adı verilen büyük değişim, kentlerimizi de etkilemektedir. Bu süreçte, büyüyen ve gelişen

kentlerin ancak yarışmacı bir tutum ile ayakta kalabilecekleri ve yarışmacı ortamda rekabetin ön koşulunun, hizmet sektörüne yönelik yeni yatırım alanları açılması ve kentlerin kendilerini yenilemesi olduğu söylenmektedir. Ne var ki, küresel sistemde değer kazanması beklenen büyük kentlerimiz gerçekleştirdikleri gelişmelerden öte; derinleşen ekonomik, sosyal ve kentsel-çevresel sorunlarla boğuşmaktadırlar. Kentlerde yaşanan çok boyutlu ve karmaşık sorunlar, bütünlüklü bir yaklaşımla irdelenmemekte, bu sorunlara çözüm olarak önerilen anlık reçeteler sorunları derinleştirip yeni sorun alanları ortaya çıkarmaktadır. Kentsel dönüşüm olgusu böyle bir süreç içinde gündeme girmektedir.

Plansız ve düzensiz bir şekilde yapılaşmanın devam ettiği İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Bursa metropollerini geniş kapsamlı bir kentsel dönüşüm süreci içine girmek durumundadırlar. Hızla gelişmekte olan ülkemizde, bu konuda gerekli mekanizmaların bir an önce harekete geçirilmesinde kentlerimizin geleceği adına büyük yarar görülmektedir. Yasalara yerel yönetimlerin kentsel dönüşümüne ilişkin yükümlülüklerini tanımlayan maddeler eklenmiş olması kentsel dönüşüm uygulamalarında önemli bir adımdır. Ama kentsel dönüşüm projelerinin birtakım olumsuzluklar sergiledikleri de bir gerçektir. Son dönemde, büyük kentlerimizde uygulanmakta olan bazı dönüşüm projeleri kentlerin kimlik sorununu gündeme getirmiştir. Kentsel dönüşümlerin, kentlerimizi dönüştürdükleri, başka kimliklere soktukları söylenmektedir. Genelde kentlerin kimlik değerleri, mevcut tarihsel kimliğinin yanı sıra kentün sosyal ve kültürel yapısını da içerir. Diğer yandan, kentlerimiz farklı sektörlerin işbirliğiyle hızlı bir değişim sürecinden geçmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri ile esas olarak, kentlerimizin gecekondulu ve çöküntü alanlarının yeniden üretilerek kente kazandırılması, daha yaşanabilir alanlar haline gelmesi hedeflenmiştir. Ancak, zaman içinde, farklı çıkar grupları için bir gelir kaynağına dönüşmeye başladığı görülmüştür. Kentsel çevrenin dönüşümünü sadece ekonomik ve siyasi nedenlerle açıklamak indirgeyici ve eksik bir yaklaşım olur. Kentsel dönüşüm, kentün sorunlarını çözme iddiasıyla ortaya çıkmasına karşın kentün yapısal sorunlarını azaltacağına büsbütün arttırmaktadır. Zaten kentleşirken kendi kendine dönen kentlerimiz, çevrelerindeki doğal alanları giderek tüketmişlerdir. Şimdilerde ise, büyük kentlerden başlamak üzere boş alan kalmamak üzere, kentsel dönüşüm adı altında büyük bir hızla yapılaşma, soylulaştırma, imar operasyonları ve izole sitelerle devam eden kent toprağını tüketme döngüsü yaşanmaktadır.

Kentsel mekânın bu nitelikte üretilmesi, son dönemde giderek artan bir biçimde siyasal aktörlerin ve kurumların tercihleri sonucu belirlenmektedir. Yık-yap-sat anlayışı; kent yönetimini, planlama kurumlarını, mekânın değişim değeri ve rantsal niteliklerini kullanarak geliştirmeye hizmet eden piyasa temelli bir araç haline indirgemeye uğraşmaktadır. Kentsel rantın yeniden dağılımı, planlamanın toplumcu yaklaşımı ile uyumsuz ve kentlerin geleceğini ipotek altına alan bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Kentsel çevre içinde herkesin yaşamaya hakkı vardır. Dar gelirli yerlilerinden ederek onlardan boşalan yerleri lüks konutlar haline getirmek, kent yönetimleri açısından etik ve sosyal sorumluluğa yakışır bir uygulama sayılmaz. Bu durum, görevi yurttaşlarına sağlıklı, güvenli yaşam alanları sunmak olması gereken yerel yönetimlerin sosyal politikalarından uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarını özellikle Büyükşehir belediyeleri yapmaktadır. Yaptıkları çalışmaların sorumluluğu asıl olarak onlara aittir ve hesap verme makamı da onlardır. Unutmamak gerekir ki, kentli olmaktan dolayı sahip olduğumuz kentsel haklar, hem halka ve hem de yönetime kentün sadece bugününden değil, yarınına yönelik sorumluluğu da yüklemektedir. Dönüşüm süreci işletilmeye başlamadan, bölgenin “sosyo-ekonomik yapı analizi” yapılmalı ve bölge insanını dışlamayacak, yerlilerinden etmeyecek şekilde uygulama stratejileri belirlenmelidir. Bu bağlamda, bir “kentsel oto-kontrol sistemi” oluşturulması dönüşümden daha öncelikli olmalıdır. Dönüşüm projelerinin,

diğer tüm kurum ve kuruluşların ve halkın katılımı ile çağdaş, demokratik, katılımcı bir platformda tartışılıp, geliştirilmesi ve kent gelişirken tarihi dokusunun ve özgün kimliğinin devamlılığının da sağlanması sürdürülebilir kent modeli yaratmada zorunlu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKIN Oya (1999), “Küreselleşme Olgusu ve Kent Mekânı Üzerindeki Etkileri: İstanbul Metropolitan Alanı”, 3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme, Mekân, Planlama, Dünya Şehircilik Günü 23. Kolokiyumu, 8–9–10 Haziran.
- AKKAR, Z.Müge (2006), “Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye”, Planlama Dergisi, 2006/2, S. 36, TMMOB ŞPO Yayını, Ankara, Ekim s.29–38.
- AYDIN, İ. Pehlivan (2003), Eğitim ve Öğretimde Etik, Pegem A Yayınları, Ankara. <http://library.cu.edu.tr/tezler/7226.pdf>, Erişim Tarihi:01.11. 2010.
- AVRUPA KONSEYİ (2011), <http://www.avrupakonseyi.org.tr>. Erişim Tarihi:23.02. 2011.
- BARTOL, Kathryn M. ve David C. MARTİN (1994), Management, Mc Graw Hill, New York.
- BAŞBAKANLIK, “Dönüşüm Alanları Hakkında Yasa Tasarısı”, Esas No: 1/1225, Yasama Yılı, 22/4.
- BAYRAM, Ali Müfit (2006), “Kentsel Dönüşüm Tartışmaları”, Bülten 40, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, Mayıs-Haziran s.7–11.
- BUMİN, Kürşat (1990), Demokrasi Arayışında Kent, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- COUCH Chris (1997), “A Comperative Study of Plans and Policies for Town Centre Renewal in France and UK”, Planning Practice & Research, May Vol.12.
- ÇOPUROĞLU, M. Âlim (2006), “Kentsel Dönüşüm Projeleri”, Planlama Dergisi, 2006/2, S. 36 (Kentsel Dönüşüm), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Ekim, s.147–153.
- ÇUBUK Metin (1981), “İstanbul Yerleşim Düzeninde Boğaziçi ve Haliç’in İşlevleri Üzerine”, Türkiye 1. Şehircilik Kongresi, 1.Kitap, Ankara
- ÇUBUK Metin (1998), “Çağdaş Kentsel Kültür Mirası”, Kentsel Koruma-Yenileme ve Uygulamalar Sempozyumu, Sunuşlar-Sonuçlar ve Bir Değerlendirme, İstanbul.
- DAVRAN, Zeynep (2000), “Hukuk Kurallarının Etik Temelleri”, Etik ve Meslek Etikleri, Harun TEPE (Ed.), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, s.139–152.
- DES JARDİNS, Joseph R (2006), Çevre Etiği, Çevre Felsefesine Giriş, Çev. Ruşen Keleş, İmge Yayınları, İstanbul.
- DIEFFENDORF John J. (1989), “Urban Reconstruction in Europe After World War II”, Urban Studies Vol.26.
- DİKEN, Ahmet (1998), “İşletmelerde İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk İlişkisi”, Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Merkez Matbaacılık, Adapazarı.
- DÜNDAR, Özlem (2006), “Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma”, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, 11–13 Haziran 2003-YTÜ, İstanbul Bildiriler Kitabı, Der. Pelin Pınar Özden vd., Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s.65-74.

- ERTAN, Akkoyunlu, K. (1998), “Çevre Etiği”, Amme idaresi Dergisi, Cilt 31/1, Ankara, s. 125–139.
- ERTAN, Akkoyunlu, K. (2008), “Kentli Hakları ve Kente Karşı Suç Bağlamında Kentli Etiği”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Bahar, Sayı 20, s.1-22.
- GÖKSU, A. Faruk (2006), “Kentsel Dönüşüm ve Proje Ortaklıkları”, Bülten 40, Dosya 01: Kentsel Dönüşüm Tartışmaları 1, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s.40–44.
- GÖRGÜLÜ Zekai, Tülin GÖRGÜLÜ (1994), “A Method Research for Urban Renewal Works For The Areas WHICH Are Jointly Owned Parcels”, Planning For A Broader Europe, VIII. AESOP Congress Proceedings, Vol. 4, İstanbul 24–27 Ağustos.
- GREEN PAPER (2009), <http://www.unice.org>, Erişim Tarihi:01.11. 2009.
- GÜL, Deniz (2007), “Kentsel Dönüşüm”, <http://oddat.blogspot.com/2007/12/kentsel-dnm.html>, Erişim Tarihi: 13.09. 2009.
- GÜNDAY, Metin (1996), İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- HARVEY, David (1999), Postmodernliğin Durumu, Çev. Sungur SAVRAN, Metis Yayınları, İstanbul.
- HOUSE FILE 727 (2000), Int. by Local Government, www.legis.state.ia.us/GA/78GA/BillHistory/HF/0070/HF00727.html, May. Erişim Tarihi:15.06.2009.
- IŞIK, Oğuz (1994), Değişen “Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekânsallaşması”, Toplum ve Bilim, S.64-65, s.7-35.
- KALELİOĞLU Uğur ve Noyan ÖZKAN (2000), Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çevre Sözleşmeleri, 1992 Avrupa Kentsel Şartı Bl. İzmir Barosu Yayını, İzmir s. 267–313.
- KAPTAN, Hüseyin (1981), “İstanbul Metropolitan Alanı İçinde Planlama Deneyimleri”, Türkiye 1. Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Ankara.
- KAYASU Serap ve YAŞAR, S. Senem (2006), “Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme: Kavramlar, Gözlemler”, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 11–13 Haziran 2003-YTÜ, Der. Pelin P. ÖZDEN vd., Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Mayıs 2006, s.20-28.
- KELEŞ, Ruşen (1993) ”Kentlilik Bilinci ve Çevre Değerleri”, Ege Mimarlık Dergisi, Yıl 3, 1993/1-2.
- KELEŞ, Ruşen (1996), Kentleşme Politikası, İmge Yayınları, Ankara.
- KELEŞ, Ruşen ve Can HAMAMCI (1993), Çevrebilim, İmge Yayınları, Ankara.
- KESKİN, Ferda (1999), “Sivil Toplum Kuruluşlarında Etik”, Etik - Deprem İşliği Konuşmaları, Sivil Toplum Kuruluşları ve Etik, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, s. 120-125.
- KILIÇ, Ali (2006), “Dönüşüm, Kentsel Yenileme Kavramları ve Yaklaşımlar”, Ege Mimarlık, 2006/1-56, s.12–15.

- KILINÇ, Abidin Z. ve Abdullah ÇELİK (2009), “Kentsel Dönüşüm ve Kültürel Dönüşüm”, Selçuk Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S.18, Konya, s.145–164.
- KILINÇ Gökçen; Hüseyin ÖZGÜR, Neval F. GENÇ (2009), “Yerel Yönetimlerde İmar Uygulamaları ve Etik”, Türkiye’de Yolsuzluğun Önlenmesi İçin Etik Projesi Araştırma Çalışması, Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Ankara.
- KIRAY, Mübeccel B. (1998), Kentleşme Yazıları, İstanbul.
- KUÇURADİ, İonna (1999), “Etik ve Meslek Etikleri”, Etik - Deprem İşliğı Konuşmaları, Sivil Toplum Kuruluşları ve Etik, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, s.115-120.
- MUTLU, Selcan (2007), Türkiye’de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- NECCAR Ali H. (2009), “Kentsel Dönüşüm Üzerine (1): Kavramsal Giriş”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=8377, Erişim Tarihi:15.06.2009.
- OCAK, Ersan (1996), “Kentın Değişen Anlamı”, Birikim Dergisi, S. 33. s. 86–87.
- OLSON Christine L (1997), “The American Community Renewal Act”, The Heritage Foundation Issue Bulletin, No.229
- ÖZDEN Pınar P. (2001), “Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği”, İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24.
- ÖZDEN Pınar P. (2006), “Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliğı Üzerine Düşünceler” İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 35, s.215–233.
- ÖZDEN Pınar P. (2008), Kentsel Yenileme, İmge Kitabevi Yayını, Ankara.
- ÖZDOĞAN, Aslı Erim (2000), “Tarihi Yarımada’da Metro”, İstanbul Dergisi, Ekim.
- ÖZLEM, Doğan (2004), Etik-Ahlak Felsefesi, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Ziya (2008), “Kentsel Dönüşüm, Kentsel Yenilenme”, <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/temmuz2008/9.pdf>, Erişim Tarihi:12.10. 2009.
- PULAŞLI, Hasan (1998), Hukukun Temel Kavramları, Nobel Kitabevi, Adana.
- SÖNMEZ, Nihan Ö. (2006), “Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Planlama Dergisi, 2006/2, Sayı 36, Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Ekim, s.121–127.
- SÖNMEZ, Nihan Ö. ve Tuğçe ŞANLI (2010), “Gelişim Süreci, Türkiye ve Ankara’daki Uygulama Boyutları ve Eleştirel Yaklaşımlarıyla Kentsel Dönüşüm”, Kent ve Toplum Dergisi, 2010, Yıl 1, Sayı 2, Ankara, Mart/Haziran s.63–71.
- ŞAHİN, S. Zafer (1999), “Kentsel Alanda Kollamacı İlişkiler”, 6.Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi 17–19 Kasım 1999, ODTÜ, Türk Sosyal Bilimler Derneğı, Ankara, s.133–134.
- ŞAHİN, S. Zafer (2006a), “İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Senaryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneğı”, Kentsel

- Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 11-13 Haziran 2003-YTÜ, Der. Pelin P. Özden vd., Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s.89-101.
- ŞAHİN, S. Zafer (2006b), “Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/ Ayrılması Sürecinde Ankara”, Planlama Dergisi, 2006/2, S. 36, Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s.111-120.
- ŞEN, Besime (2005), “Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi”, İstanbul’da Kentsel Ayrışma Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar, Haz. Hatice KURTULUŞ, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- TAŞÇI, Faruk (2009), “Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları”, Sosyal Siyaset Konferansları, İÜ İktisat Fakültesi, 57. Kitap, İstanbul, s.481-515.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2010), <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi:12.10. 2010.
- TEKELİ, İlhan (2006), “Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek”, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı 11-13 Haziran 2003-YTÜ, Der. Pelin Pınar ÖZDEN vd., Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, Mayıs 2006, s.2-7.
- TENEKECİOĞLU, Birol (1977), “İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları”, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Cilt 13, Sayı 2, Haziran, s. 46-60
- TEPE, Harun (2000), “Basın Etiği ya da Basında Etik Sorunlar”, Etik Meslek Etikleri, Harun TEPE (Ed.), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, s:121-136.
- THE AALBURG CHARTER (1994), Charter of European Cities and Towns Towards Sustainability
- TUNÇER, Mehmet (2006), “Kentlerimizi Çağdaş Altyapı ve Görünüme Kavuşturmak Hedefinde Planlama, Kent Tasarımı ve Plancının Rolü”, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildirileri Kitabı, 2003-YTÜ, Der. Pelin P. ÖZDEN vd., TMMOB ŞPO Yayını, Ankara, s.182-202.
- TÜRER, Neşat, T. (1994), İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları Açısından İşletme Çevre İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- ULUDAĞ, Zeynep ve Canan ÖZER (2006), “Kentsel Dönüşüm Sürecinde Farlılaşan Kimlik Değerleri: Yıldız Hilal 6.Cadde Örneğinde Kentsel Kimliğin Sorgulanması”, Bülten 42, Kentsel Dönüşüm Tartışmaları 2, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s.35-42.
- ULUSOY, Ali (2009a), “Toplu Konut Uygulamaları ve Kentsel Dönüşüm”, http://www.dimp.org/index.php?option=com_content&task=view&id=110&Itemid=81, Erişim Tarihi:15.06.2009.
- ULUSOY, Ali (2009b), “Yerel Yönetimler, Demokrasi ve Katılım” 01.03.2009, Kaynak: Cumhuriyet <http://www.porttakal.com/haberleri>, Erişim Tarihi:15.06.2009.
- UZUN, C. Nil (2006), “Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüme Etkileri”, Planlama Dergisi, 2006/2, S. 36 (Kentsel Dönüşüm), Ankara, TMMOB ŞPO Yayını, s.49-52.
- UYSAL, Yeşim (2007), “Tarihi Binalar Plansız Kentleşme Kurbanı” Cumhuriyet Ankara, http://www.yapi.com.tr/Haberler/haber_Detay_53293.html, Erişim Tarihi:15.06.2009.

ÜNDER, Hasan (1996), *Çevre Felsefesi, Etik ve Metafizik Görüşler*, Doruk Yayıncılık, Ankara.

YEŞİLİRMAK, Asuman (2007), “Dönüşe Dönüşe Tükenen ve Yeniden Üretilen Kent ile Kentli”, <http://www.birgun.net>, Erişim Tarihi:15.06.2009.

YILDIRIM, A.Ege (2006), “Güncel Bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm”, *Planlama Dergisi*, Ankara, 2006/2, s.7-23.